

GELENEKSEL ABDAL MUSA SULTAN ANMA TÖRENLERİNİN İNANÇ TURİZMİ KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF TRADITIONAL ABDAL MUSA SULTAN COMMEMORATION CEREMONIES IN THE SCOPE OF FAITH TOURISM

Cemali SARI

Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, csari@akdeniz.edu.tr,
Antalya/Türkiye

ORCID: 0000-0001-8377-2337

Ayşe ULUSOY DERİN

Doktora Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü,
aayseulusoy@gmail.com, Antalya/Türkiye

ORCID: 0000-0001-7674-7870

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Dünyada son yıllarda turizmin yeni formu kültür turizmiyle şekillenmektedir. Turizmdeki bu gelişmede Türkiye de özel bir yere sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyetin yaşadığı Anadolu'da, köklü ve derin geçmişinden günümüze kadar gelen kültür ve inançlar, kendilerine has özellikler göstermiş ve bu durum ülkemiz genelinde kültür ve inanç bakımından zengin bir birikimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Araştırma sahasının bulunduğu Antalya, kitle turizmindeki başarısının yanında, gücünü doğal, tarihi ve kültürel çekiciliklerinden alan kültür turizmi bakımından da eşsiz bir potansiyele sahiptir. Antalya ilinin Elmalı ilçesinde bulunan Tekke Köyü'ne Horasan Eri Ahmet Yesevi Hazretleri'nin Anadolu'nun Türkleşmesi için gönderdiği erenlerden biri Abdal Musa'dır. Abdal Musa Tekke Köyü'nde yaşamış ve burada dergahını kurarak inanç ve kültür yaşamına iz bırakan hizmetlerde bulunmuştur. Böylelikle Elmalı'nın 17 km. uzaklığında bulunan Tekke Köyü'nde bir kültür hareketliliği başlamıştır. Abdal Musa Tekkesi XIV. yy.'dan günümüze Alevi Bektaşî geleneğinin hala önemli merkezlerindedir. Abdal Musa Sultan her yıl haziran ayının 3.haftasında gerçekleştirilen törenler ile anılmaktadır. Çalışma ile Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'ni inanç turizmi kapsamında değerlendirerek bu etkinliklerin turistik potansiyelini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun için saha çalışması yapılmış ve görüşme formları gelen ziyaretçilere uygulanmıştır. Çalışma, sahadaki kültür ve inanç varlıklarının etki alanının ne denli geniş olduğunu gözler önüne sermek açısından önem arz etmekte olup, inanç turizmi yönüyle ilgili literatürdeki önemli bir boşluğu gidermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tekke Köyü, Abdal Musa, Kültür, Turizm, İnanç Turizmi.

ABSTRACT

In recent years, the new form of tourism in the world has been shaped by cultural tourism. Turkey also has a special place in this development in tourism. In Anatolia, where many civilizations lived in the historical process, the cultures and beliefs that have come from its deep and deep past to the present have shown their own characteristics, and this situation has prepared the ground for the emergence of a rich accumulation in terms of culture and belief throughout our country. Antalya, where the research area is located, has a unique potential in terms of cultural tourism, which draws its strength from its natural, historical and cultural attractions, as well as its success in mass tourism. Abdal Musa is one of the saints sent by His Holiness Horasan Eri Ahmet Yesevi to the Tekke Village in the Elmalı district of Antalya province for the Turkification of Anatolia. Abdal Musa lived

in Tekke Village and established his dervish lodge here and provided services that left a mark on the life of faith and culture. Thus, 17 km from Elmalı. A cultural movement has started in Tekke Village, which is located at a distance of Abdal Musa Lodge XIV. It is still one of the important centers of the Alevi Bektashi tradition since the 19th century. Abdal Musa Sultan is commemorated with ceremonies held in the third week of June every year. With this study, it is aimed to evaluate the Abdal Musa Sultan Commemoration Ceremonies within the scope of faith tourism and to reveal the touristic potential of these events. For this, field work was carried out and interview forms were applied to the visitors. The study is important in terms of revealing how wide the influence of the cultural and religious assets in the field is, and it fills an important gap in the literature related to faith tourism.

Keywords: Tekke Village, Abdal Musa, Culture, Tourism, Faith Tourism.

1. GİRİŞ

1970’li yıllardan itibaren gerek turizmin çevresel etkilerine dikkat çekilmesi, gerek toplumların sosyal, kültürel, ekonomik değerlerinde yaşanan değişimlere bağlı olarak turizmde yeni ürünlere olan talep artmıştır. Böylece ana motivasyonu deniz, kum, güneş olan geleneksel turizm, günümüzde hala yaygınlığını korusa da yaşanan bu gelişmeler alternatif turizm türlerinin gelişmesi için itici bir güç olmuştur. Böylece, kültürel turizm, miras turizmi, inanç turizmi, sağlık turizmi, eko-turizm gibi yeni turizm türleri ortaya çıkmıştır (Reisinger, 2009). Yeni turizm türleri gelecekteki turizm pazarı için büyük bir potansiyel yaratmaktadır. (McKercher ve Cros, 2002). Özellikle kültür, miras ve inanç turizmi birbirlerinin gelişmelerini destekleyerek, yeni turizm türleri içerisinde en hızlı gelişme gösteren turizm türleridir. Turizmle inanç arasında geçmişten günümüze yakın bir ilişki olmuştur. Çünkü erken dönemlerden beri inanç, seyahat için güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur (Henderson, 2002).

Turizmin gelişmesinde çok sayıda olgu, durum ve koşul etkili olmaktadır. Bu faktörlerin dışında turizm, gelişimini sayısız psiko-sosyal motivasyonlara borçludur ki, bunlar arasında dini motivasyonlar en önemli olanlardan biridir (Vukonic, 1996). Dini binalar, ritüeller, festivaller, dini törenlerle ilgili olaylar önemli turist çekiciliklerindedir (Henderson, 2002). Bu alanlar veya festivaller, sadece inananları tarafından değil, meraklıları tarafından da ziyaret edilmekte ve bu mekânlar tur organizasyonları içerisinde özellikle yer almaktadır.

Turizm ve inanç arasındaki ilişkinin asıl amacı olan dini amaçlardan ziyade, kutsal yapıların tarihi değerlerinden kaynaklanan kültürel kapsam bakımından giderek arttığı görülmektedir (Vukonic, 1996). Bu nedenle inanç turizmi miras turizminin bir formu olarak da kabul edilmektedir. Turizm literatüründe dini turizme yönelik araştırmalar, genellikle farklı yazarlar tarafından kültürel miras turizmi, kültür turizmi ve inanç turizmi kapsamında çeşitlenmektedir.

İnanç turizmi, inançla ilgili olarak oluşan tüm güdülenmeleri ve dini destinasyonlardaki tüm turizm çeşitlerini kapsamaktadır. Bu destinasyonlar günümüzdeki dinlerle ilgili olmak zorunda değildir. Çünkü dünya tarihi boyunca pek çok din yok olmuştur ve bunların bazıları arkalarında tapınaklar, mabetler, türbeler ve heykeller gibi etkileyici eserler ve kültürel miras bırakmışlardır (Raj ve Morpeth, 2007). Tüm bu çekicilikler inanç turizmi ile ilgili farklı motivasyonların oluşmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle ziyaretçileri bu alanlara neyin güdülediğinin yani çekiciliklerinde sınıflandırılmasında fayda vardır. Dini temelli çekicilikler;

- Doğa olayları (kutsal göller, dağlar, adalar, korular)
- Dini amaçlar için inşa edilmiş binalar
- Dini olmayan alanlarda düzenlenen, dini öneme sahip olan özel etkinlikler

Trajedi ya da politik öneme sahip olaylarla ilişkili, dini olmayan, kutsallaştırılmış alanlar (Örneğin Robben Adası’ndaki Nelson Mandela’nın hapisanesi) şeklinde sınıflandırılabilir (Raj ve Morpeth, 2007).

Nolan ve Nolan (1989: 14-14) inanç turizmi çekiciliklerini Batı Avrupa'da Hristiyan hac merkezleri ile ilgili ankete dayalı yürüttükleri çalışmalarında; (1) Yakın konumun ötesinde dini motivasyonlu yolculukların destinasyonu olarak hizmet veren hac tapınakları; (2) Dini, tarihi ve mimari öneme sahip yapılar ve siteler şeklinde dini turistik yerler; (3) dini festivaller olarak belirtmişlerdir.

İnanç turizmi kutsal mekân ve kutsal zaman kavramları çerçevesinde gerçekleşen bir turizm çeşididir. Her dinin kendine ait kutsal mekânları inanç turizmi türlerini oluşturmaktadır. İnsanları inanç turizmine yönelten ve motive eden kültürel miras değerlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; hac yeri olarak kutsal mekân, kutsal mekân olarak mağaralar, dağlar, kutsal ağaçlar ve türbeler. Günümüzde mübarek olarak adlandırılan ya da toplum tarafından saygı duyulan kişilerin mezarlarına ise "türbe" denilmektedir. Veli, evliya, eren, ermiş, abid, âlim, seyyid, şeyh, gazi, dede, sultan gibi zatların kabirleri halkın yoğun ilgisi neticesinde türbe haline gelmişlerdir. Halk inançları arasında tarihsel süreçlerde türbeler, tedavi ve dua-dileklerin yerine getirilmesi amaçlı faydalar beklenen mekanlara dönüşmüştür.

Günümüzde turizm trendinde yaşanan değişimler; turistlerin dinlenmek ve tatil yapmak dışında eğitim ve bilgi seviyesini arttırmak, dünya görüşünü geliştirmek, yeni yerler keşfetmek ve onların tarihi, yaşam biçimi ve kültürü hakkında bilgi sahibi olmak, dini gereklerini yerine getirmek, dini alanları ziyaret ederek manevi huzur aramak gibi motivasyonlara bağlı olarak güdülendiklerini göstermektedir.

İnanç turizmi, sadece hac ve misyonerlik seyahatleri olarak tanımlanamamaktadır. Hac ve misyonerlik seyahatleri, inanç turizminin hala merkezi olsa da tek seyahat sebebi değildirler. Kutsallık atfedilen mekânları ziyaret amaçları kişiden kişiye değişmektedir. Bazıları sadece görüp bilgi edinmek için, bazıları dualarının bu mekânlarda kabul olunacağına inandığı için, bazıları ise kendisinin ya da tanıdıklarının dertlerine derman aramak için gitmektedirler (Akıncı, 2008: 16).

İnanç turizmini, insanların, sürekli olarak ikamet ettikleri, çalıştıkları ya da olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına dini inançlarını gerçekleştirmek ve inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi şeklinde tanımlamak mümkündür (Özgüç, 2003). İnanç turizmi, insanların inançlarını sergilemeleri amacıyla kutsal olarak nitelendirdikleri yerleri ziyaret etmeleriyle başlamıştır. Zamanla dini öğretiler doğrultusunda yapılan ziyaretlerin ötesine geçmiş, kitlesel bir hareket haline dönüşmüş ve yeni biçim ya da anlayışlarla alternatif bir olgu haline gelmiştir (Tarcan ve Atılğan, 1999:62).

Kültürel turizm eski ve yeni kültürlerin bileşimi olarak tanımlanabiliyorsa, inanç turizmi bu kez eski ve yeni dinlerin, bu inanç sistemlerine bağlı yaşam tarzlarının, kutsal yerlerin ve bu inançlara ilişkin tüm ritüellerin turizme yönelik ürünleri olarak tarif edilebilir (Temizel ve Attar, 2015: 142).

Turizm faaliyetlerinin kutsal alanlarda gerçekleştirilmesi ve turistlerin yeni turizm taleplerine bağlı olarak kültür değerlerinin korunması, bunların turizmin hizmetine sunulması, tanıtılması, inanç turizminin kapsamı içinde değerlendirilmektedir (Kozak ve Kozak, 2012: 32). İnanç etkinlikleri ve festivalleri ise kültürlerin çeşitli yansımaları olarak nitelendirilebilir. Geçmişten günümüze kadar pek çok inanç etkinlikleri ve festivalleri gerçekleştirilmiş olup, gerçekleştirilmeye de devam etmektedir. İnsanların bu tür etkinlik ve festivalleri gerçekleştirmelerinde ise inanç, coğrafya ve kültür gibi kavramların çok etkili ve yönlendirici olduğu düşünülmektedir.

Türk halkının Anadolu toprakları üzerinde uzun yıllardan bu yana sürdürdüğü yaşam biçimi ve ilgili dönemin özelliklerini yansıtan dini inançları, gelenek ve görenekleri, mimari ve

sanat eseri günümüz turizmine önemli birer kaynak oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ilkçağ uygarlıklarının Anadolu’da yaşam bulması, Hristiyanlığın ilk dönemlerindeki Havarilerin, Ortaçağda ise; Musevilerin buldukları ülkelerde karşılaştıkları ağır baskı ve yok etme politikalarının sonucu olarak bu topraklara sığınmış olmaları dolayısıyla Anadolu, üç büyük dine (Müslümanlık, Hristiyanlık ve Musevilik) ait birçok kültürün doğduğu, geliştiği ve yayıldığı bir dini merkez konumuna ulaşmıştır (Kozak vd., 2010).

Anadolu’da inanç turizminin geliştirilmesi kapsamında Kültür ve Turizm Bakanlığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. 1993 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı, İnanç Turizmi Projesi adı altında; Türkiye’de üç semavi din bakımından inanç turizm için çekicilik unsuru oluşturan değerlerin envanterini hazırlamıştır. Buna göre; Kültür ve Turizm Bakanlığınca, Türkiye’de üç semavi din açısından değerlendirilebilecek 316 adet kutsal yerin olduğu belirtilmiştir (Zengin, 2010). Anadolu’da tespit edilen 316 eserden 167’si İslam, 129’u Hristiyan ve 20 tanesi Musevi dinine aittir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İnanç Turizmi Projesi ile ayrıca üç semavi dinin günümüze kadar ulaşan önemli ziyaret merkezlerinin çevre düzenlemesi, aydınlatma, ulaşım vb. gibi açılardan ele alınarak iyileştirilmesi ve tanıtımının yapılarak ziyaretçi sayısının artırılmasını hedeflemektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012a).

Türkiye’de inanç turizmi adı altında geniş kapsamlı bazı faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar ise 1995 yılında başlamıştır. 1995-1998 yılları arasında çok sayıda tur operatörü, basın mensupları ve konu ile ilgili uzmanların katılımı ile inanç turizmi turları düzenlenmiş, konu kamuoyuna tanıtılmaya çalışılmıştır (Okuyucu ve Somuncu, 2013).

Tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyetin yaşadığı Anadolu’da, köklü ve derin geçmişinden günümüze kadar gelen kültür ve inançlar, kendilerine has özellikler göstermiş ve bu durum ülkemiz genelinde kültür ve inanç bakımından zengin inanç turizmi çekiciliklerinin oluşmasını sağlamıştır.

Bir turizm türü olarak inanç turizmini önemli kılan husus, onun uluslararası niteliğinin bulunması, dolayısıyla ciddi sayılabilecek sosyal hareket meydana getirmesi, dini bir görev için yeryüzündeki değişik toplum kesimlerini bir noktada birleştirmesi, neticede toplumsal bir inceleme sahası olarak belirmesi olarak açıklanabilir (Dikici ve Sağır, 2012: 36). Buradan hareketle 37 yıldır düzenlenen gerek yöre halkı gerekse il dışından gelen ziyaretçiler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilen Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’nin inanç turizmi popülaritesinde, ziyaretçilerinin tutumlarının neler olduğunun ortaya konulması fikri doğmuştur.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Abdal Musa

Anadolu’nun ünlü erenlerinden ve Alevi-Bektaşî geleneğinin en önemli şairlerinden olan Abdal Musa, 14. yüzyılda Selçuklular döneminde, Teke Beyliği idaresindeki Antalya’da yaşamıştır. Aslen Horasanlıdır, Azerbaycan’ın Hoy Kasabasına gelmiş ve bir süre orada yaşamış olduğundan “Hoylu” olarak tanınmaktadır. Abdal Musa Sultan’ın Horasan erenlerinden ve Hz. Peygamber soyundan olduğu bilinmektedir. Hacı Bektaş-i Veli’nin önde gelen halifelerindedir. Payesi “Sultanlık”, mertebesi “Abdallık”tır. Pir evinde hizmet postu ise, “Ayakçı Postu”dur. Bu post, Bektaşî tarikatındaki on iki posttan on birincisi olup diğer adı Abdal Musa Sultan Postu’dur. Anadolu’da tasavvuf anlayışının yayılmasında önemli bir misyon üstlenerek Elmalı’daki tekkesinde pek çok mürit yetiştirmiştir.

Abdal Musa Sultan Hacı Bektaş-i Veli kültürünün yayılmasını sağlayarak salt döneminin değil, sonraki yüzyıllardan günümüze değin özellikle Alevi-Bektaşî kültür dünyasında etkili olmuştur. Hayatı, şahsiyeti ve sanatına dair yazılı kaynaklardan ziyade menkıbe, velâyetnâme gibi anlatılar aracılığıyla şöhret olmuştur. Günümüzde edebî yönünün yanında Tekke Köyü’ndeki türbesiyle kültür ve inanç dünyası için ayrıca önemlidir.

2.2.Abdal Musa Tekkesi

Antalya’nın Elmalı ilçesine 17 km. uzaklıkta bulunan Tekke Köyü’nde bulunmaktadır. Tekke, XIV. yüzyılda kendi adı ile anılan Abdal Musa (olm.1390-1410) tarafından kurulmuş olup, Alevi-Bektaşî geleneğinin önemli merkezlerinden biridir. Tekke’nin önemi kurucusu Abdal Musa’dan kaynaklanmaktadır. Çünkü Abdal Musa’nın Alevi-Bektaşî geleneğinin oluşması, kurumsallaşması ve yaygınlaşmasında önemli rolü vardır. Abdal Musa Alevi-Bektaşî geleneğinde Hacı Bektaş Veli’den sonra geleneğin ikinci piri (Piri Sani) olarak bilinmektedir (Köprülü, 1973).

Hacı Bektaş Veli Tekkesi “Pir Evi” olarak tanınmaktadır. Bunun dışında dört ana merkez Rumeli Dimetoka’da Seyyid Ali Sultan (Kızıl Deli), Kerbela’da Kerbela, Antalya Elmalı’da Abdal Musa Sultan, Kahire’de Kaygusuz Sultan Dergahları bulunmaktadır. “Halife” makamı olarak bilinen bu dergahların içinde Abdal Musa Tekkesi, Türkiye’de bulunması ve Alevi-Bektaşî kültürüne katkıları nedeniyle, tüm Alevi-Bektaşî geleneğinde, özellikle ülkemizde ayrı bir öneme sahiptir.

Abdal Musa’nın Bursa ve çevresinde bir süre faaliyetlerini yürüttükten sonra, Antalya/Elmalı, Tekke Köyü’ne geldiği ve orada faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir. Abdal Musa bu yöreye yerleşerek tekkesini kurmuş, birçok derviş yetiştirmişe yörenin Türkleşmesi ve islamlaşmasına büyük katkı sağlamıştır. Onun tekkede yetiştirdiği müridler çevreye dağılmış ve geleneğin yaygınlaşmasında büyük hizmet etmişlerdir. Örneğin Kaygusuz Abdal, Abdal Musa Tekkesi’nde iyi bir eğitim aldıktan sonra Mısır’a giderek, kendi adıyla anılan tekkeyi kurmuş ve geleneğin kök salmasını sağlamıştır. Teke yöresi başta olmak üzere Ege, İç Anadolu, Doğu Anadolu hatta Kuzey Afrika’ya kadar uzanan bir çizgide Abdal Musa Tekkesi’nin etkisini görmek mümkündür. Abdal Musa Tekkesi hem yörenin hem de yakın ve uzak çevrenin manevi ışık kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Abdal Musa Tekke’sinin bulunduğu yörede tarihin hiçbir döneminde ve günümüzde Alevi-Bektaşî/Sünni atışması yaşanmamış, aksine tüm sosyal kesimler Tekke’yi manevi bir mekan olarak kabul etmişlerdir. Öyle ki; Sünni inanca sahip pek çok insan çeşitli vesilelerle Abdal Musa Türbesini ziyaret etmekte, hatta adak kurbanlarını burada kesip bağışlamaktadır. Her yıl yapılan ve geleneksel hale dönüşen Abdal Musa Sultan Anma Törenleri yörede manevi bir atmosfer oluşturmaktadır.

Türkiye’deki Bektaşî ve Alevilerin, Hacı Bektaş Veli’den sonraki en kutsal ibadet makamı olarak kabul edilen türbeye çeşitli ülkelerden ve ülkemizin dört bir yanından gelen ziyaretçiler, Abdal Musa Tekkesi’ni (türbesini) ziyaret ederek, dua ve niyazlarda bulunmaktadırlar. Daha genel bir ifade ile Abdal Musa Tekkesi yörenin manevi simgesi olmuş ve bu misyonunu hala korumaktadır.

2.3.Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’nde Ziyaret Edilen Yerler

Evliya Çelebi Seyahatnâmesi ile Teke Vilâyeti Vakıfları Tahrir Defteri’nden tekkenin, kuruluşunu takip eden zaman içerisinde tekkenin büyük bir gelişme gösterdiği ve XVII. yüzyılda zengin vakıflara sahip tam teşekküllü bir Bektaşî dergahı durumuna geldiği öğrenilmektedir. Yine, Tekke Köyü’nün de aslında bu tekkeye vakfedilmiş bir köy olduğu bilinmektedir. Değişik dönemlerde onarım gören tekke zaman içinde yıkılmış günümüzde ise sadece Abdal Musa Türbesi kalmıştır.

Abdal Musa Türbesi; Türbenin içi Abdal Musa Sultan, kardeşi Zeynep, annesi Ümmü Gülsüm, babası Hasan Gazi, müridi Kaygusuz Abdal ve girişte sağda bir ve solda iki olmak üzere üç derviş sandukasından ibarettir. Ayrıca türbede kutsal emanetlerin olduğu bir alan da vardır. Türbenin dışında dervişlerin gömüldüğü küçük mezarlıklar bulunmaktadır.

Türbe yakınlarında ise Budala Sultan Türbesi, Kutsal Kuyu, Dilek Kayası, Dilek Ağaçları bulunmaktadır. Alevi-Bektaşî kültür ve inanışlarının ekseninde türbe ve çevresi ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Türbeden uzakta ancak bölge yakınlarında olan, Abdal Musa ile ilgili velayetnamelerde adı geçen Uçarsu Şelalesi ile Yeşilgöl de manevi değerlerinden ötürü ziyaret edilmektedir.

Budala Sultan Türbesi; külliye'nin en kutsal olan üçüncü avlusunda, Abdal Musa Türbesi'nin biraz uzağında dağın eteğinde yer almaktadır. Türbe görünüm olarak Abdal Musa Türbesi'ni andırmakla beraber, Abdal Musa Türbesi kadar gösterişli değildir. Abdal Musa Türbesi'nden sonra tekkenin en fazla korunan kısımlarından biridir ve hemen yanında "Kırklar Makamı" bulunmaktadır (Akçay, 1972).



Fotoğraf 1. Abdal Musa Türbesi ve Budala Sultan Türbesi'nden görünüm

Kutsal Kuyu; Tekkenin en kutsal sayılan mekanlarından biridir. Türbeye uzaklığı yaklaşık 200 metredir. Kuyu altı köşeli olup, taştan yapılmıştır. Kuyunun her yönünde kitabeler bulunmaktadır. Kuyunun suyu "Kevser" suyu ile aynı görülmekte, şifalı olduğuna ve birçok hastalığı iyileştirdiğine inanılmaktadır.

Dilek Kayası; bu kaya rivayete göre yüzlerce yıl önce Abdal Musa Tekkesi'ne yürümeye başlamış ve Abdal Musa sırtını dağa yaslayıp "Dur dağım!" diyerek dağı durdurmuştur. Türbenin yakınındaki dağın adı "Durdağı" olarak kalmıştır. Kayanın etrafı demir parmaklıklarla çevrilerek vurgulanmıştır. Ziyaretçileri kayanın içinde taş çevirerek veya kaya demirlerine bezler bağlayarak dileklerde bulunmaktadır.

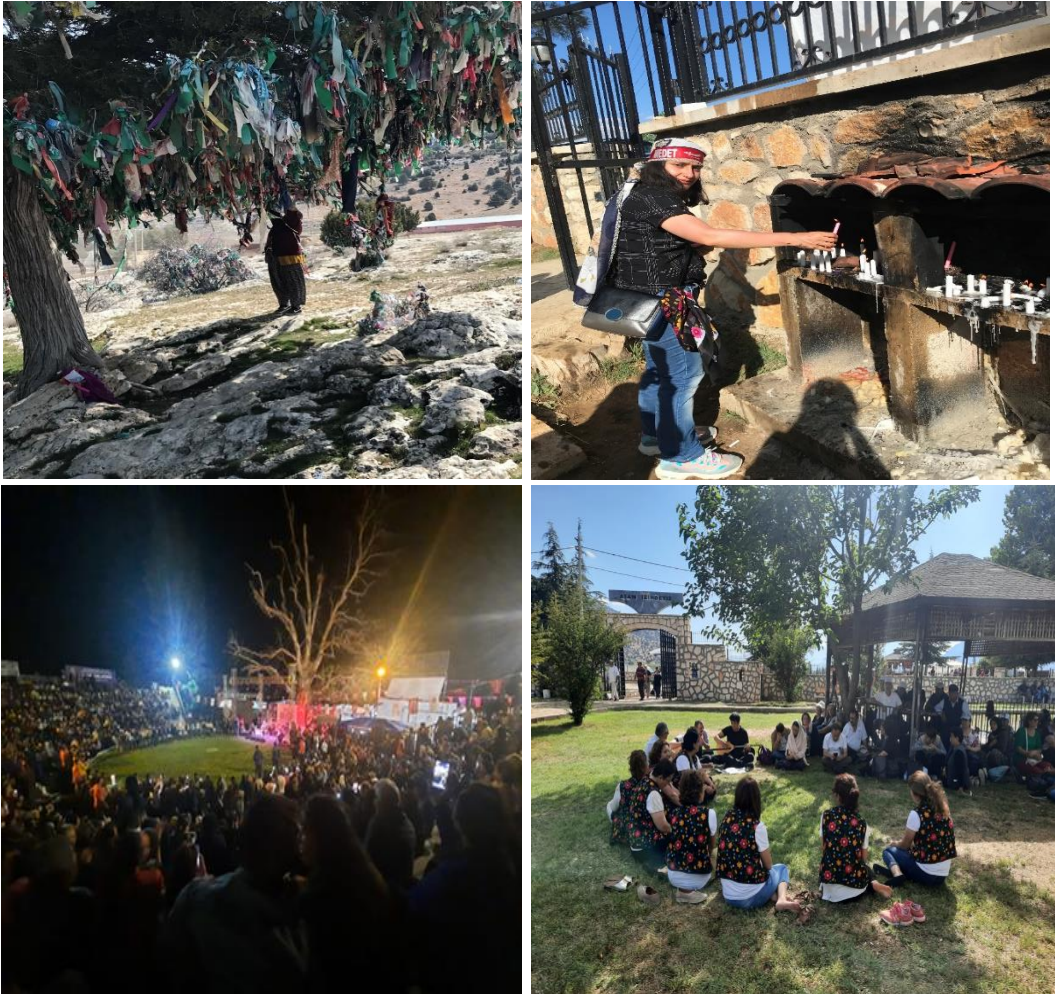
Dilek Ağaçları; Abdal Musa Türbesi'nin yakınındaki ağaçlar kutsal sayılmakta, ağaçlara bezler bağlanarak dilek dilenmektedir. Ağaçlara asılan bezlerin renkleri kutsal sayılan şeylerin birer sembolünü ifade etmektedir.

Uçarsu Şelalesi; Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı Gömbe Yaylası'nın üzerinde yer alan Batı Torosların en yüksek ikinci tepesi olan Akdağ'da bulunmaktadır. Uçarsu Şelalesi denizden 1800 metre yükseklikte doğarak, Akdağ'ın eteklerinden ve Yeşilgöl'den gelen bir kaynağın

birleşmesiyle Gömbe Ovası'na doğru akmaktadır. Şelale, Gömbe Yaylası'nın içinden geçerek, Gömbe ve Elmalı ovalarına hayat veren Çayboğazı Barajı'nda son bulmaktadır.

Abdal Musa'nın Gömbe'de esasını yere vurarak su çıkardığına yönelik efsane Uçarsu Şelalesi'ni kutsal kılmaktadır.

Yeşilgöl; Akdağ'ın zirvelerine yakın noktada, yaklaşık 1990 rakımda krater gölü özelliğine sahip Yeşil Göl bulunmaktadır. Gömbe Ovası'na doğru akan toplam alanı 50 dekar olan göl suyunda yeşilin tüm tonları yer almaktadır. Adını suyunun renginden alan Yeşilgöl'e kara yolu ulaşımı bulunmamaktadır. Göle ulaşmak için yaklaşık 100 metre yürümek gerekmektedir. Bu nedenle yoğun bir ziyaretçi trafiği olmayan gölü genelde bölgeyi tanıyanlar ve kutsallığına inananlar ziyaret etmektedir.



Fotoğraf 2. Abdal Musa Sultan Anma Töreni'ne gelen ziyaretçilerden görünüm

3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tarihsel süreç içerisinde birçok medeniyetin yaşadığı Anadolu'da, köklü ve derin geçmişinden günümüze kadar gelen kültür ve inançlar, kendilerine has özellikler göstermiş ve bu durum ülkemiz genelinde kültür ve inanç bakımından zengin bir birikimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu kültür hareketliliğine örnek olan yerlerden biri de araştırma sahası olan Antalya ilinin Elmalı ilçesinde bulunan Tekke Köyü'dür. Burada bulunan Abdal Musa Türbesi Alevi-Bektaşî geleneğinde ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Abdal Musa'nın Alevi-Bektaşî

geleneğinin oluşmasında, kurumsallaşması ve yaygınlaşmasında önemli rolü vardır. Abdal Musa Türbesi, Alevi-Bektaşî tarikatında yörenin manevi simgesi olmuş ve bu misyonunu hala korumaktadır.

İnanç etkinlikleri ve festivalleri kültürlerin çeşitli yansımaları olarak nitelendirilmektedir. Çalışma ile, Tekke Köyü'nde yaşayıp burada dergahını kuran Abdal Musa Sultan'ın her yıl haziran ayının 3.haftasında gerçekleştirilen törenler ile anılmasını inanç turizmi kapsamında değerlendirerek, bu etkinliğin turistik potansiyelini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışma, sahadaki kültür ve inanç varlıklarının etki alanının ne denli geniş olduğunu gözler önüne sermek açısından önem arz etmekte olup, inanç turizmi yönüyle ilgili literatürdeki boşluğu gidermektedir. Ayrıca törende yapılan ziyaretlerin hem ziyaretçiler hem de ev sahibi toplum tarafından istenilen şekilde devam etmesi için katılımcıların görüşlerinin belirlenmesi bakımından da literatüre farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Çalışma Antalya'nın Elmalı ilçesine bağlı Tekke Köyü'nde gerçekleştirilmiştir. Tekke Köyü'nde 1983 yılı Haziran ayından bu yana T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Tekke Köyü Abdal Musa Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği tarafından Abdal Musa Sultan Anma Törenleri yapılmaktadır. 2022 Haziran ayında gerçekleştirilen 17. Uluslararası 38.Ulusal anma törenleri araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

5. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma nicel araştırma yöntemlerinden anket ve tutum ölçeği ile değerlendirilmiştir. Ankete katılanlar tarafından cevaplanmasının daha kolay olması, gruplandırma kolaylıklar sağlaması ve talep edilen bilgilerin ağırlıklı olarak belli bir cevap şıkkı ile sınırlı olması sebebiyle kapalı uçlu sorular ile anket çalışması hazırlanmıştır. Anket 18 adet sorudan oluşmaktadır. Anket soruları ilk olarak katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorulardan oluşmakta devamında ise seyahat bilgileri ve törene geliş amaçları gibi soruları kapsamaktadır.

Araştırma örnekleminin gözünden Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'nin inanç turizmi potansiyelinin tespiti için 10 bölümden oluşan tutum ölçeği de oluşturulmuştur. Tutum ölçeğinde inanç turizmi ile ilgili görüşlere ve törenin inanç turizmi kapsamında değerlendirilmesinde etkili olacak fırsatlara ve güçlüklerle dair görüşlere yer verilmiştir. Katılımcıların görüşleri (1: Kesinlikle Katılmıyorum - 5: Kesinlikle Katılıyorum) 5'li ölçek ile sorgulanmıştır.

Anket ve tutum ölçeğinin oluşturulmasında Bayrakdar'ın 2018 yılında yazdığı "*Kastamonu'daki İnanç Turizminin Kastamonu'ya Katkısı: Şeyh Şaban-I Velî Külliyesinde Bir Uygulama*" adlı yüksek lisans tezinden ve Çiftçi'nin 2014 yılında yazdığı "*İnanç Turizmi Kapsamında Hacı Bektaşî Veli Külliyesine Yönelik Bir Araştırma*" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın evrenini Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'ne katılan tüm ziyaretçiler oluşturmaktadır. Çalışmanın amacına yönelik olarak örnekleme yöntemlerinden biri olan evreni oluşturan her bireyin örnekleme içerisinde bulunma olasılığının tamamen eşit olmayı ifade eden basit tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiştir. Verilerin analizinde İstatistik Paket Programları kullanılmıştır.

6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Anketteki soru sayısının fazla olması ve bildirinin belirlenmiş olan sayfa sayısı nedeniyle bütün soruların tablosu çalışmaya konulamamıştır. Cevaplanma oranları üzerinde durularak genellikle yazılı ifadelerle yetinilmiştir.

7. BULGULAR VE ANALİZ

Tekke Köyü'nde gerçekleştirilen Abdal Musa Sultan Anma Törenleri ziyaretçilerinin, töreni inanç turizmi kapsamında nasıl gördükleri, geliş amaçları ve seyahat bilgileri ile ilgili bilgilerin tespit edilmeye çalışıldığı anketin ilk bölümünde ankete katılanların demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiştir. Bu bağlamda ankete katılanların cinsiyet ve medeni durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre ankete katılan 50 katılımcının %54'ü (27 kişi) kadınlardan oluşurken, %46'sı (23 kişi) erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların %54'ü (27 kişi) evlilerden oluşurken, %46'sı (23 kişi) ise bekarlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların %66'sının (33 kişi) 25-65 yaş aralığında, %22'sinin (11 kişi) 16-24 yaş aralığında ve %12'sinin (6 kişi) 65 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir (Tablo 1). Buradan katılımcıların büyük bir bölümünün orta yaş grubunda olduğu, kadınların ve erkeklerin oranının evli ve bekar oranları gibi birbirine yakın oranlar olduğu anlaşılmaktadır.

Ankete katılanların %46'sını (23 kişi) lise mezunları oluşturmakta iken, %32'sini (16 kişi) lisans mezunları, %14'ünü (7 kişi) ilköğretim mezunları, %8'ini (4 kişi) lisansüstü mezunları oluşturmaktadır (Tablo 1). Katılımcılar içerisinde lise mezunlarının ağırlıkta olduğu, lisans mezunlarının da önemli oranda var olduğu görülmektedir.

Katılımcıların mesleklerine göre dağılımlarına baktığımızda %26'sının (13 kişi) emekli, %22'sinin (11 kişi) öğrenci, %18'inin (9 kişi) memur, %16'sının (8 kişi) özel sektör, %10'unun (5 kişi) ev hanımı, %6'sının (3 kişi) esnaf, %2'sinin (1 kişi) çiftçi olduğu görülmektedir (Tablo 1). Ankete katılanlar arasında emekli, öğrenci, memur ve özel sektör çalışanları çoğunluktadır. Katılımcıların aylık kazançlarını değerlendirdiğimizde %44'ünün (22 kişi) 6000 TL ve üzerinde, %26'sının (13 kişi) 4000-6000 TL arasında, %22'sinin (11 kişi) 3000-4000 TL arasında, %8'inin (4 kişi) 3000 TL aylık gelire sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Ankete katılanların %70'i (35 kişi) islam dinine mensup iken %28'i (14 kişi) semavi dinlerinin hiçbirini kabul etmemektedir. %2'si (1 kişi) ise Hristiyan dini inancına mensuptur. Katılımcıların yaşadıkları yerlerin dağılımına baktığımızda, %28'inin (14 kişi) İstanbul'da, %22'sinin (11 kişi) Antalya merkezde, %20'sinin (10 kişi) Elmalı'da, %8'inin (4 kişi) Denizli'de, %4'ünün (2 kişi) Kaş'ta, %4'ünün (2 kişi) Finike'de, %4'ünün (2 kişi) Alanya'da, %2'sinin (1 kişi) Demre'de, %2'sinin (1 kişi) Muğla'da, %2'sinin (1 kişi) Adana'da, %2'sinin (1 kişi) Ankara'da, %2'sinin (1 kişi) Şanlıurfa'da ikamet etmekte oldukları anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Sosyal Özellikleri

	Frekans(n)	Oran (%)		Frekans (n)	Oran (&)
Cinsiyet Erkek Kadın Toplam	23 27 50	46 54 100	Sosyal Statü Özel Sektör Esnaf Memur Çiftçi Emekli Ev Hanımı Öğrenci Toplam	8 3 9 1 13 5 11 50	16 6 18 2 26 10 22 100
Medeni Durum Bekar Evli Toplam	23 27 50	46 54 100	Dini İnanç Yahudi Hristiyan İslam Hiçbiri Toplam	0 1 35 14 50	0 2 70 28 100
Yaş Aralıkları 16-24 25-65 65 + Toplam	11 33 6 50	22 66 12 100	Gelir Düzeyi 3000 3000 – 4000 4000 – 6000 6000 + Toplam	4 11 13 22 50	8 22 26 44 100
Öğrenim Durumu İlköğretim Ortaöğretim Lisans Lisansüstü Toplam	7 23 16 4 50	14 46 32 8 100	Yaşanılan Yer Denizli Elmalı İstanbul Adana Antalya Demre Kaş Alanya Finike Fethiye Şanlıurfa Ankara Toplam	4 10 14 1 11 1 2 2 2 1 1 1 50	8 20 28 2 22 2 4 4 4 2 2 2 100

Anketin ikinci bölümünde katılımcıların törenle ilgili seyahat bilgileri incelenmiştir. “Seyahatinizdeki öncelikli nedeniniz nedir?” sorusuna birden fazla tercih işaretleyebilmeleri belirtilmiş ve katılımcılar en fazla dua ve ibadet (38), kültürel amaçlı (32), araştırma ve eğitim (14), dinlenme, eğlence ve gezi (12), dilek dilemek (7) cevabını işaretlemişlerdir. Diğer seyahate katılma nedenleri ise sırasıyla, hastalığa şifa bulma (3), günahlardan arınma niyeti (2), daha önceki dileğim kabul olduğu için (1) şeklindedir (Tablo 2). Buradan ankete katılanların büyük bölümünün dua ve ibadetlerini gerçekleştirmek ile kültürel amaçlı gelen ziyaretçilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

“Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’ni nereden öğrendiniz?” sorusunda katılımcılar yine birden fazla tercih işaretleyebilmişlerdir ve en fazla işaretlenen seçenekler sırasıyla, akraba veya arkadaşlardan (35), kendi deneyimlerimden (24), sosyal medyadan (9), internette (6), seyahat acentesinden (3), rehber kitaplardan (3) şeklinde olmuştur. Seyahat dergileri ve radyo seçenekleri ise hiç işaretlenmemiştir (Tablo 2). Buradan ziyaretçilerin törene gelmeden önce, çoğunlukla arkadaş ve akrabalar vasıtasıyla tören hakkında bilgi aldıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra kendi deneyimleri sonucu ve sosyal medyadan tören hakkında bilgi sahibi olanların sayısı da dikkat çekmektedir.

Tabloda katılımcıların “Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’ne geliş şekliniz?” sorusuna %60’ının (30 kişi) aile ve arkadaş grubuyla, %22’sinin (11 kişi) bireysel, %18’sinin (9 kişi) organize tur seçeneklerini işaretlediği görülmektedir, seyahat acentesi seçeneği ise hiç işaretlenmemiştir (Tablo 2). Katılımcıların büyük bir bölümünün eş-dost sayesinde ve bireysel olarak tören alanına geldiği anlaşılmaktadır. Organize tur aracılığıyla gelenler de kısmen bulunmaktadır. “Ziyaretiniz gününbirlik mi?, Konaklama yapıyor musunuz?” sorusuna ise katılımcıların %76’sı (38 kişi) konaklamalı, %24’ü (12 kişi) gününbirlik cevabını vermiştir (Tablo 2).

“Ziyaretinizde adak (kurban) ibadeti gerçekleştirdiniz mi?” sorusuna katılımcıların %52’si (26 kişi) hayır, %48’i (24 kişi) evet cevabını vermiştir (Tablo 2).

Katılımcılar “Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’nde ziyaret ettiğiniz mekânlar hangisidir” sorusunda birden fazla tercih işaretlemişlerdir, bu mekanlardan en fazla ziyaret edilenler sırasıyla; Abdal Musa Türbesi (50), Budala Sultan Türbesi (38), Dilek Ağaçları (38), Dilek Kayası (33), Uçarsu Şelalesi (29), Yeşilgöl (29) ve Kutsal Kuyu (27)’dur (Tablo 2). Buradan tören ziyaretçilerinin hepsinin Abdal Musa Türbesi’ni ziyaret ettiği ve dilek dileyen ziyaretçilerin oranının fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların asıl ziyaret sebeplerine ilişkin önermeye yönelik yüzdeler dağılımda, %82’lik oran ile (41 kişi) inanç gereği ziyaretlerin büyük bir orana sahip olduğu görülmektedir. Tur programı nedeniyle gelenlerin oranı ise %18’dir (9 kişi) (Tablo 2). Tablo 2 incelendiğinde, törene geliş sayısı oranları sırasıyla %50’lik orana denk gelen 25 ziyaretçinin törene 2 veya 3 kez, %36’lık orana denk gelen 18 ziyaretçinin 4 ve üzerinde, %14 orana denk gelen 7 ziyaretçinin ise ilk kez katıldığı görülmektedir (Tablo 2). Katılımcıların yarısının daha önce törene 2 veya 3 kez gelmiş olmaları, törenin tekrar ziyaret edilme sıklığının yüksek olduğunu göstermektedir.

“Ziyaretiniz süresince konaklama yaptığınız tesis türü nedir?” sorusuna konaklama yaptığını belirten 38 katılımcının %68,5’i (26 kişi) Tekke Köyü yerel halkında, %15,9’u (6 kişi) misafirhanede, %7,8’inin (3 kişi) otelde, %7,8’inin (3 kişi) akraba yanında konaklama yaptığını anlaşılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2’de %92’lik orana denk gelen 46 katılımcı töreni tekrar ziyaret etmek istediğini, %8’lik orana denk gelen 4 katılımcının ise törene tekrar gelmeyi düşünmediğini belirttiği

görülmektedir. Buradan ankete katılan ziyaretçilerin büyük bölümünün törene tekrar gelmeye niyetli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Seyahat ile İlgili Bilgileri

	Frekans(n)	Oran (%)		Frekans (n)	Oranı (&)
Seyahat Nedeni			Törende Ziyaret Edilen Yerler		
-Kültürel Amaçlı	32	Cevaplar çoklu yanıt olduğundan toplamları %100'ü geçmektedir.	-Abdal Musa Türbesi	50	Cevaplar çoklu yanıt olduğundan toplamları %100'ü geçmektedir.
-Araştırma ve Eğitim	14		-Dilek Kayası	33	
-Dinlenme, Eğlence ve Gezi	12		-Yeşil Göl	29	
-Dua ve İbadet	38		-Uçarsu Şelalesi	29	
-Günahlardan Arınma Niyeti	2		-Kutsal Kuyu	27	
-Dilek Dilemek	7		-Dilek Ağaçları	38	
-Daha Önceki Dileğim Kabul Olduğu İçin	3		-Budala Sultan Türbesi	38	
-Hastalığa Şifa Bulma	3				
Törenin Nereden Öğrenildiği			Törene Tur Programı Olduğu İçin veya İnanç Nedeniyle Katılma		
-Akrabalar/Arkadaşlar	35	Cevaplar çoklu yanıt olduğundan toplamları %100'ü geçmektedir.	-Tur Programı Nedeniyle		
-Seyahat Acentesi	3		-İnanç Gereği	9	18
-Radyo	0		Toplam	41	82
-Seyahat Dergileri	0			50	100
-İnternet	6				
-Rehber Kitaplar	3				
-Sosyal Medya	9				
-Kendi Deneyimlerim	24				
Törene Geliş Şekli			Törene Geliş Sıklığı		
-Bireysel	11	22	-1	7	14
-Aile ve Arkadaş Grubuyla	30	60	-2 veya 3	25	50
-Organize Tur	9	18	-4 veya üzeri	18	36
-Seyahat Acentesi	0	0	Toplam	50	100
Toplam	50	100			
Tören Ziyaretinin Günübürlük veya Konaklamalı Olması			Törende Konaklama Yapılan Yer		
-Günübürlük			-Otel	3	7,8
-Konaklamalı	12	24	-Misafirhane	6	15,9
Toplam	38	76	-Akraba Yanı	3	7,8
	50	100	-Tekke Köyü Yerel Halkı	26	68,5
			Toplam	38	100

Töre Adak İbadeti Gerçekleştirme			Töre Tekrar Gelmeyi İsteme		
-Evet	24	48	-Evet	46	92
-Hayır	26	52	-Hayır	4	8
Toplam	50	100	Toplam	50	100

Anketin üçüncü bölümünde katılımcıların inanç turizmi ve Abdal Musa Sultan Anma Törenleri hakkındaki görüşleri ile ilgili bilgiler incelenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların İnanç Turizmi ve Abdal Musa Sultan Anma Törenleri Hakkındaki Görüşleri

		1 (F)	2 (F)	3 (F)	4 (F)	5 (F)
	Bu ölçekte (1) Kesinlikle Katılmıyorum,(2)Katılmıyorum, (3)Kararsızım, (4) Katılıyorum, (5) Kesinlikle Katılıyorum seçeneğini temsil etmektedir.					
1	Elmalı'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir.	*14	10	13	7	6
2	İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur.	3	5	9	*23	10
3	Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'nde dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliyoruz.	1	0	3	*24	22
4	Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle Tekke Köyü'ne gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.	1	0	3	12	*34
5	İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar.	1	1	1	14	*33
6	Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum.	7	11	*12	11	9
7	Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'ne yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	5	10	8	*14	13
8	İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur.	4	3	5	16	*22
9	Abdal Musa Türbesi kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir.	0	0	2	11	*37
10	Abdal Musa Sultan Anma Törenleri tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.	2	5	14	12	*17
11	Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'ne inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir.	8	3	9	*16	14
12	İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir.	10	11	10	6	*13

Yukarıdaki tabloda verilerdeki en yüksek düzeyler (*) işaretlenmiştir. Bu işaretlemelere ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir:

Araştırmaya katılan ziyaretçiler Elmalı'daki konaklama imkânlarının yeterli olmadığını belirtmiştir buna karşın kararsız görüş belirten katılımcıların oranının yüksek olduğu da dikkat çekmektedir. Bu konuda hem nicelik hem de nitelik olarak konaklama imkânlarının geliştirilmesi yönünde politikalar üretilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Tabloya göre, inanç turizmi dolayısıyla yöre yatırımlarının olumlu etkileneceği konusunda ziyaretçilerin çoğunluğu hemfikirdir. “Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’nde dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliyoruz” görüşüne de büyük oranda katılım görülmektedir.

Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’ne yönelik inanç turizminin tanıtımı noktasında katılımcıların çoğunluğu inanç turizmi organizasyonlarının yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kararsızlar ve bu görüşe katılmayanların da hemen hemen aynı oranda olduğu burada dikkat çekmektedir. Tabloya göre katılımcıların inanç turizminin yöre halkına çeşitli kazançlar sağlayacağına inandıkları görülmektedir. Abdal Musa Türbesi’nin inanç turizmi bakımından muhakkak ziyaret edilmesi gereken yerler arasında olduğunu düşünen katılımcıların oranının yüksek olduğu da tablodan anlaşılmaktadır. Bu bağlamda gelen ziyaretçilerin Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’ni kişi kültü dolayısıyla, inançlarındaki değerleri doğrultusunda önemseydiği şeklinde yorumlama yapılabilir. Katılımcıların asıl ziyaret sebeplerine ilişkin önermeye yönelik yüzdeler dağılımında inanç gereği ziyaretlerin (%82) daha çok olması bu görüşü desteklemektedir. Bu bilgiler ışığında, “İnanç turizmi faaliyetleri ile ilgili olarak yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur” görüşü ile Tekke Köyü’nün inanç turizmi yönünden zengin potansiyelinin ve yeterli organizasyonunun bulunduğu, turizm ile ilgili tanıtım, rehberlik, ibadethanelerin sahip olması gereken şartların uygunluğu arasında yüksek düzeyde bağımlılık bulunduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılar “Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle Tekke Köyü’ne gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür” görüşüne büyük farkla kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu öncüldeki kesinlikle katılıyorum oranı, “Abdal Musa Türbesi inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken yerdir” görüşündekinden sonra katılımcıların desteklediği ikinci kesinlikle katılıyorum oranı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Tekke Köyü halkının inanç turizmi dolayısıyla gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülü olduğu sonucu çıkmaktadır.

Tabloda katılımcıların “İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar” görüşündeki tutumları incelendiğinde, tablodaki en yüksek üçüncü kesinlikle katılıyorum oranı ile karşılaşılmaktadır. Tabloya göre, inanç turizmi ile yöre halkının sosyalleşmesi arasında pozitif yönlü bir ilişkiden söz edilebilir. Söz konusu bu sosyalleşme aynı zamanda tanıtım konusunda da katkı sağlayabilecektir.

Katılımcılar “Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum” görüşüne büyük oranda kararsızım şeklinde cevap vermişlerdir. İnanç turizminde çeşitli kültürler iç içe girebilmekte ve kozmopolit bir durum ortaya çıkabilmektedir. Bu görüş inanç turizmi planlanırken sahip olunan tarihi, kültürel ve dinsel değerlerin korunmasının, özellikle sürdürülebilirlik noktasındaki öneminin yetkililer tarafından dikkate alınması gerektiğinin işareti olarak yorumlanabilir.

Katılımcılar “Abdal Musa Sultan Anma Törenleri tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor” görüşünde, çoğunlukla kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ancak bu konuda kararsız olan katılımcı sayısının da yadsınamayacak derecede olduğu tabloda

görülmektedir. Bu sonuçlara göre, törenin tanıtım noktasında tur operatörleri kataloglarında daha çok yer verilerek, inanç turizminin farkındalığının yaratılması yönünde katılımcıların olumlu görüş beyan ettiği çıkarımı yapılabilir. İnanç turizmine ilgi duyulduğunun ve bunun başka kimselerce de bilinmesi gerektiğine katılımcıların destek verdiği ifade edilebilir.

“Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’ne inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu gününbirlik ziyaret şeklindedir” görüşüne katılımcıların büyük çoğunluğu katılmaktadır. Katılımcılara anketin seyahat bilgilerinde, tören ziyaretlerinin şekli sorulduğunda %68,5’i konaklama yaptığını ifade etmiştir. Ancak burada katılımcıların törene gelen ziyaretçilerin daha çok gününbirlik ziyaretçi olduğunu düşünmeleri dikkat çekmektedir. Çalışmada katılımcıların %50’sinin törene 2 veya 3.kez katıldığı ve %36’sının 4 ve üzerinde katıldığı verileri düşünüldüğünde bu sonuçların çalışmanın sınırlılıklarından kaynaklandığı, katılımcıların gözlemlerinin daha doğru olarak düşünülmesini kolaylaştıracağı sonucuna varılabilir.

Katılımcılar “İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir” görüşüne, çoğunlukla kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiştir. Ancak “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları toplamı ele alındığında yeterli destek verildiğini düşünenlerin oranından yüksek olduğu sonucu dikkat çekmektedir. Bu desteklerin veriler ışığında ayrı bir çalışma kapsamında incelenmesi gerektiği söylenebilir.

8. SONUÇ

Birçok gönül erenini kendisinde barındıran ve ziyaret kültürünün köklü geçmişe sahip olduğu ülkemizde, inanç turizmi açısından dikkat çeken sahalardan biri de araştırma sahası olan Tekke Köyü’dür. İnanç turizminin, eski çağlardan beri önemini koruduğu, bu önemini artan biçimde günümüzde de sürdürdüğü söylenebilir. İnsanların kendi buldukları yerlerdeki veya başka yerlerde bulunan kutsal varlıkları ziyaretleri, dini vecibelerini yerine getirmeleri, farklı kültürleri tanımaları ve bu amaçla seyahat etmeleri, bu seyahatleri sırasında turistik faaliyette bulunmaları inanç turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Antalya ilinin Elmalı ilçesinde bulunan Tekke Köyü’ne Horasan Eri Ahmet Yesevi Hazretleri’nin Anadolu’nun Türkleşmesi için gönderdiği erenlerden biri Abdal Musa’dır. Abdal Musa Sultan Tekke Köyü’nde yaşamış ve burada dergahını kurarak inanç ve kültür yaşamına iz bırakan hizmetlerde bulunmuştur. Abdal Musa Tekkesi böylece XIV. yy.’dan günümüze Alevi Bektaşî geleneğinin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Bu bağlamda Tekke Köyü’nde yer alan Abdal Musa Türbesi, hem yöre halkı tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edilmekte hem de il dışından ziyaretçi çekmektedir.

Özellikle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Elmalı Belediyesi ve Tekke Köyü Abdal Musa Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Derneği tarafından 1983 yılı Haziran ayında bu yana her yıl düzenlenen anma törenlerinde Abdal Musa Sultan Hazretleri ziyaretçi akımına uğramaktadır. Törende düzenlenen aşık yarışmalarıyla, semah gösterileriyle Abdal Musa Sultan anılmaktadır. Bektaşî kültürünü ve Abdal Musa’yı anlatmak için paneller düzenlenmekte ve tören akşam konserleriyle 3 gün boyunca ziyaretçilerini ağırlamaktadır. Araştırma ile Abdal Musa Sultan Anma Törenleri’nin güçlü bir inanç turizmi potansiyeline sahip olduğu görülmüştür. Anket verilerine göre, törene tekrar gelmek isteyenlerin oranı %92’dir. Bu durum ziyaretçilerin seyahatleri esnasındaki tatmin düzeylerinin ilerleyen dönemlerdeki turizm hareketlerinin gelişimine katkı sağlayacağı gerçeğinin göstergesidir.

Dini olmayan alanlarda düzenlenen, dini öneme sahip olan özel etkinlikler de inanç turizmi çekiciliklerindedir (Raj ve Morpeth, 2007). Bu görüş doğrultusunda bölgedeki diğer

ziyaret yerlerinin turizm potansiyeline ilişkin bilgi veren ve bu potansiyelleri ortaya koyan kaynaklardan faydalanılarak Abdal Musa Sultan Anma Törenleri'nde Abdal Musa ile ilgili bölge yakınlarında bulunan ve turistik ürün potansiyeli arz eden kaynaklar da araştırmaya dahil edilerek bölgesel bir değerlendirme yapılmıştır. Katılımcıların törende ziyaret ettiği mekanlardan en fazla ziyaret edilenler sırasıyla; Abdal Musa Türbesi (50), Budala Sultan Türbesi (38), Dilek Ağaçları (38), Dilek Kayası (33), Uçarsu Şelalesi (29), Yeşilgöl (29) ve Kutsal Kuyu (27) olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum sahadaki kültür ve inanç varlıklarının etki alanının ne denli geniş olduğunu açıklamaktadır

Diğer anket verilerinden yola çıkarak değerlendirme yapıldığında; törene katılan 50 kişi ile yapılan ankette ziyaretçilerin %66'sının orta yaş grubunda olduğu, çoğunun İstanbul'dan (%28) geldiği görülmüştür. Diğer ziyaretçilerin %22'sinin (11 kişi) Antalya merkezde, %20'sinin (10 kişi) Elmalı'da, %8'inin (4 kişi) Denizli'de, %4'ünün (2 kişi) Kaş'ta, %4'ünün (2 kişi) Finike'de, %4'ünün (2 kişi) Alanya'da, %2'sinin (1 kişi) Demre'de, %2'sinin (1 kişi) Muğla'da, %2'sinin (1 kişi) Adana'da, %2'sinin (1 kişi) Ankara'da, %2'sinin (1 kişi) Şanlıurfa'da ikamet etmekte oldukları anlaşılmaktadır. Antalya ili dışından gelenlerin oranı %50'nin üstündedir. Katılımcılardan %70'i (35 kişi) islam dinine mensup iken %28'i (14 kişi) semavi dinlerinin hiçbirini kabul etmemektedir. %2'sinin (1 kişi) ise Hristiyan dini inancına mensup olduğu görülmüştür.

Bunun yanı sıra törene gelenlerin, ziyaretlerini tekrarladıkları, özellikle ailecek yapılan ziyaretlerin daha fazla olduğu, büyük bir bölümünün kendi imkanlarıyla tören alanına geldiği anlaşılmaktadır. %18'i ise organize tur ile törene katıldığını ifade etmiştir. Törene çeşitli vakıf, dernek ve belediyelerin düzenlemiş bulunduğu tur programları ve seyahat acenteleri ile tur operatörlerinin hazırlayacağı profesyonel turlar düzenlenmeli ki törene ulaşım daha çok arttırılmalıdır. Ayrıca ziyaretçilerin törene gelmeden önce çoğunlukla arkadaş ve akrabalar vasıtasıyla tören hakkında bilgi aldıkları görülmektedir. Törenin varlığının daha iyi bilinmesi ve tanıtılması için tören tanıtımı hakkında hazırlanan broşür, dergi ve turistik rehber kitapları geliştirilmelidir.

İnanç turizmi, insanların sürekli olarak ikamet ettikleri, çalıştıkları ya da olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına dini inançlarını gerçekleştirmek ve inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Özgüç, 2003). Çalışmada ziyaretçilerin törene %82'lik gibi büyük bir oran ile inanç gereği katıldıkları ve ana seyahat motivasyonlarının dua ve ibadet olduğu analiz edilmiştir. Kültür amaçlı eğilimler seçeneği ise törene geliştiki seyahat motivasyonlarında ikinci büyük oran olmuştur. İnanç turizminin tanımında da vurgulandığı üzere dini inançların gerçekleştirilmek istenmesi inanç turizminde tek seyahat sebebi değildir.

Konaklama yapan ziyaretçilerin oranının ise %76 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %68,5'i Tekke Köyü yerel halkında, %15,9'u misafirhanede, %7,8'inin otelde, %7,8'inin akraba yanında konakladıkları görülmüştür. Törene gelenler ile yerel halkın yıllar içinde kaynaştığı, dayanışma içinde olduğu görülmektedir. Ancak gerek halk gerek belediyenin hazırlamış olduğu misafirhaneler tören ziyaretçilerinin kapasitesini aşmaktadır. Bu sebeple bölgede bulunan konaklama tesislerinin sayısı arttırılmalı, Tekke Köyü'nde konaklamaya özel kalıcı bir tesis yapılmalıdır. Katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından, törene gelenlerin gününbirlik ziyarette bulduklarını belirten seçeneği işaretlemeleri sonucuna dayanarak, konaklama yapan ziyaretçilerin oranının genel olarak daha az olduğu sonucuna varılmıştır. Konaklama imkanları arttığında inanç turizminin bölge ekonomisine katkısı da arttırılmış olacaktır.

Ziyaretçilerin yarısından fazlasının mekân ziyareti sırasında adak-kurban ibadeti gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu durum bölgede hayvancılığın gelişim göstereceğini

göstermektedir. Kesimhaneler ve diyanet işleri ve/veya ilgili vakıflarla işbirliği yapılarak bölgeye yardım konusu geliştirilebilir.

Likert ölçeğindeki faktörlerin ifade ettiği anlamlardan yola çıkarak, tören ziyaretçilerinin törende ibadetlerini rahatlıkla yerine getirebilme konusunda tatmin oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Ziyaretçiler törene yönelik inanç turizmi organizasyonlarını ise kısmen yeterli bulmaktadır. Anma etkinliklerinin niteliği, seyahat acenteleri ve diğer turizm paydaşları tarafından artırılarak tanıtımı yapılmalıdır.

Araştırma Tekke Köyü'nün inanç turizmi yönünden zengin potansiyelinin bulunduğunu, Tekke Köyü halkının da inanç turizmi dolayısıyla gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülü olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Ancak katılımcıların turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip etmeleri konusunda büyük oranda kararsız kaldıkları dikkat çekmektedir. Tören boyunca meydana gelebilecek aşırı talep turizm planlayıcısı ve politikacıları tarafından göz önünde bulundurulmalıdır. Bu planlamalar kültürel değerlerin korunmasını ön gören sürdürülebilir turizm kalkınması odaklı yapılmalıdır. Aksi takdirde söz konusu tarihi, kültürel ve dinsel değerler hasara uğrayabilir. Bu planlamaların düzenli bir biçimde uygulamaya geçirilmesi durumunda ise bölgedeki inanç turizmi faaliyetlerinin kısa, orta ve uzun vadede daha programlı ve profesyonel bir çizgide ilerleyerek tam bir destinasyon markalaşması oluşması yönünde bölge turizmine katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, İ. (1972) “Abdal Musa Tekkesi”, *VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, s.362, Ankara.
- Akıncı, Ş. (2008). *Dini Ziyaret Yerleri Açısından Ankara*. Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayrakdar, N. (2018). *Kastamonu'daki İnanç Turizminin Kastamonu'ya Katkısı: Şeyh Şaban-İ Veli Külliyesinde Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Çiftçi, İ. (2014). *İnanç Turizmi Kapsamında Hacı Bektaş Veli Külliyesine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul
- Dikici, E., & Sağır, A. (2012). “Antalya’da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre-Myra Örneği”. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (22) : 35-43.
- Henderson, Joan C. (2002). “Managing Tourism and Islam in Peninsular Malaysia”. *Tourism Management*, 24 (4) : 447-456.
- Kozak, M.A.-Kozak, N.-Kozak, M. (2010). Genel Turizm: İlkeler-Kavramlar. Detay Yayınları.
- Kozak, N., & Kozak, M. A. (2012). *Genel Turizm Bilgisi*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir
- Köprülü, M. Fuat (1973). *Abdal Musa, Türk Kültürü*, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012a). İnanç Turizmi, <http://www.ktbayatirimisletmeler.gov.tr/TR,10173/inanc-turizmi.html>, (Erişim Tarihi 10.09.2022)
- McKercher, B., Cros, H. (2002). *Cultural Tourism The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. The Haworth Hospitality Press.
- Nolan, M. L., Nolan, S. (1989). *Christian Pilgrimage in Modern Western Europe*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Okuyucu, A., Somuncu, M. (2013). “Türkiye’de İnanç Turizmi: Bugünkü Durum, Sorunlar ve Gelecek”. *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, Konya
- Özgüç, N. (2003). *Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Raj, R.-Morpeth, N.D. (2007). Religious Tourism and Pilgrimage Management: an International Perspective. CABI U.K.
- Reisinger, Y. (2009). *International Cultural Tourism Cultures and Behaviour*. Elsevier.
- Tarcan, E., Atılgan, E. (1999). “2000 Yılına Doğru Türkiye'nin İnanç Turizmi Açısından Önemi ve Antalya'da Faaliyet Gösteren Seyahat Acentaları Üzerine Bir Araştırma”. *2000'li Yıllara Girerken Kapadokya'nın Turizm Değerlerine Yeniden Bir Bakış Haftasonu Semineri VI*, Nevşehir: Erciyes Üniversitesi Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, ss.60-76
- Temizel, G., & Attar, M. (2015). *Faith Tourism Potential of Konya in Terms of Christian Sacred Sites*. European Scientific Journal, Special Edition, 127-146.
- Timothy, D.J. and Olsen, D.H. (2000). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. Routledge.
- Vukonic, B. (1996). *Tourism and Religion*. Pergamon Press.

Zengin, A. (2010). Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.